

PEDAGOGISCH WERK 2

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur(s): M. Bakker, M. Beers, J. Bolt, H. Brefeld, S. van Brouwershaven, K. van Diest, R. de Groot, T. Hilhorst, D. van der Klooster, V. Landsmeer-Dalm, M. de Knikker, N. Montulet, J. Noordzij, U. Peters, M. Velthoen, K. Stolk
Inhoudelijke redactie: S. de Koning, K. Stolk
Bronvermelding: Çavaria, model gebaseerd op 'The Genderbread Person v3' (www.itspronouncedmetrosexual.com)

Titel: Angerenstein Welzijn, Pedagogisch werk 2
ISBN: 978 90 3725 734 2

© Boom beroepsonderwijs 2021, Eerste druk/Eerste oplage

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl). Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden. Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Inleiding	10
Thema 1	Pedagogisch werkveld	13
1.1	Kinderopvang	14
1.2	Onderwijs	19
1.3	Speciaal onderwijs	22
1.4	De beroepsbeoefenaar	23
1.5	Kritische beroepssituatie	26
1.6	Verdieping: Actief met pedagogische doelen	27
Thema 2	Inrichting en spelmateriaal	31
2.1	Samenhang inrichting en kwaliteit	32
2.2	Inrichting en structurele kwaliteit	33
2.3	Visie op inrichting	36
2.4	Visie op keuze spelmaterialen	39
2.5	Verschillende speltypen	42
2.6	Kritische beroepssituatie	45
2.7	Verdieping: Spelmateriaal voor baby's 0-1 jaar	45
Thema 3	Werk en planning	51
3.1	Planningen	52
3.2	Activiteitenplanning	53
3.3	Organisatie en uitvoering rondom planningen	54
3.4	Werkplanning	56
3.5	Timemanagement	58
3.6	Methoden voor timemanagement	59
3.7	Kritische beroepssituatie	61
3.8	Verdieping: Prioriteitenmatrix van Eisenhower	62

Thema 4	Ritme, reinheid en regelmaat	67
4.1	Dagstructuur	68
4.2	Slaap	70
4.3	Kinderen en slaap	76
4.4	Kritische beroepssituatie	77
4.5	Verdieping: Dagstructuur bij gedragsproblemen	78
Thema 5	Verzorging en zelfredzaamheid	83
5.1	Verzorging van kinderen	84
5.2	Zelfredzaamheid	86
5.3	Richtlijnen	89
5.4	EHBO	95
5.5	Kritische beroepssituatie	98
5.6	Verdieping: Voedselveiligheid	99
Thema 6	Ziek zijn	103
6.1	Ziek zijn	104
6.2	Soorten ziektes	107
6.3	Stoornissen	110
6.4	Allergieën	112
6.5	Kinderziektes en ongemakken	117
6.6	Kritische beroepssituatie	124
6.7	Verdieping: Psychosomatische ziektes	125
Thema 7	Onvoorziene omstandigheden	129
7.1	Calamiteitenplannen en protocollen	130
7.2	Handelen bij calamiteiten	134
7.3	Gevolgen ingrijpende gebeurtenissen	140
7.4	Nazorg	143
7.5	Kritische beroepssituatie	144
7.6	Verdieping: Zelf nazorg leveren	146

Thema 8	Werken met richtlijnen	149
8.1	Verzorgingsprotocollen	150
8.2	Procedures bij besmettelijke ziekten	155
8.3	Ergonomisch werken	159
8.4	Kritische beroepssituatie	162
8.5	Verdieping: Werkdruk	163
Thema 9	Interactievaardigheden	167
9.1	Interactievaardigheden	168
9.2	Basale interactievaardigheden	171
9.3	Educatieve interactievaardigheden	174
9.4	Interactievaardigheden cruciaal voor taalontwikkeling	178
9.5	Kritische beroepssituatie	180
9.6	Verdieping: Interactie met baby's	181
Thema 10	Executieve functies	185
10.1	Executieve functies	186
10.2	Stimulering van executieve functies	190
10.3	Beelddenken en executieve functies	195
10.4	Ontwikkelingsproblemen en executieve functies	195
10.5	Kritische beroepssituatie	198
10.6	Verdieping: Eigenaarschap	199
Thema 11	Informereren en voorlichten	203
11.1	Informereren	204
11.2	Het informatieve gesprek	206
11.3	Voorlichting	208
11.4	Kritische beroepssituatie	214
11.5	Verdieping: Gedragsverandering	215

Thema 12	Adviesgesprekken en mentorschap	219
12.1	Adviesgesprekken	220
12.2	Adviesgesprek voeren	222
12.3	Ouders en verzorgers adviseren	225
12.4	Mentorschap in de kinderopvang	226
12.5	Instructietechnieken	227
12.6	Kritische beroepssituatie	231
12.7	Verdieping: Direct instructiemodel	232
Thema 13	Diversiteit	237
13.1	Diversiteit	238
13.2	Cultuur	238
13.3	Waarden en normen	239
13.4	Seksuele en genderdiversiteit	242
13.5	Omgaan met verschillen	243
13.6	Interculturele sensitiviteit	246
13.7	Kritische beroepssituatie	248
13.8	Verdieping: Interculturele communicatie	249
Thema 14	Seksuele opvoeding	255
14.1	Seksualiteit en intimiteit	256
14.2	Pedagogische begeleiding van seksualiteit	259
14.3	(On)gezond seksueel gedrag	263
14.4	Seksueel misbruik	268
14.5	Kritische beroepssituatie	271
14.6	Verdieping: Professionele seksualiteit	272
Thema 15	Agressie	277
15.1	Agressief gedrag	278
15.2	Vormen van agressie	280
15.3	Oorzaken van agressie	283
15.4	Begeleiden van agressief gedrag	286
15.5	Gevolgen van agressie	289
15.6	Kritische beroepssituatie	290
15.7	Verdieping: Temperamentvolle kinderen	291

Thema 16	Geweld, mishandeling en misbruik	295
16.1	Huiselijk geweld	296
16.2	Kindermishandeling	298
16.3	Signalen kindermishandeling	302
16.4	Meldcode en verantwoordelijkheden	304
16.5	Kritische beroepssituatie	307
16.6	Verdieping: Mishandeling op de werkvloer	308
Thema 17	Ontwikkelingspsychologie Plus	313
17.1	Visies op ontwikkeling	314
17.2	Ontwikkeling vanuit onze genen	317
17.3	Ontwikkeling van binnenuit	320
17.4	Ontwikkeling door de omgeving	326
17.5	Ontwikkeling van de informatieverwerking	328
17.6	Ontwikkeling vanuit breed perspectief	331
17.7	Kritische beroepssituatie	333
17.8	Verdieping: Onderzoek naar ontwikkeling	334
Thema 18	Ethiek	339
18.1	Ethiek en moraal	340
18.2	Ethische dilemma's	341
18.3	Ethisch stappenplan	342
18.4	Ethiek in de beroepspraktijk	346
18.5	Kritische beroepssituatie	349
18.6	Verdieping: Veiligheid voor alles	350
Thema 19	Organisatie en structuur	355
19.1	De organisatie	356
19.2	Soorten organisaties	357
19.3	Organisatiestructuur	359
19.4	Kinderopvang en onderwijs	364
19.5	Positie in de organisatie	364
19.6	Kritische beroepssituatie	367
19.7	Verdieping: Organisatiecultuur	368

Thema 20	Werkoverleg	371
20.1	Overleg	372
20.2	Soorten vergaderingen	373
20.3	Vergaderstructuur	376
20.4	Besluitvorming	381
20.5	Effectief vergaderen	382
20.6	Kritische beroepssituatie	383
20.7	Verdieping: Nieuwe overlegvormen	384
Thema 21	Werkbegeleiding	389
21.1	Werkbegeleiding	390
21.2	Taken en verantwoordelijkheden	392
21.3	Begeleiden	397
21.4	Intervisie	399
21.5	Het leren ondersteunen	401
21.6	Kritische beroepssituatie	402
21.7	Verdieping: Fases van leren volgens Maslow	403
Thema 22	Deskundigheidsbevordering	409
22.1	Beroepsmatig handelen	410
22.2	Bevorderen van deskundigheid	414
22.3	Deskundigheid in een team	415
22.4	Eigen deskundigheid	419
22.5	Kritische beroepssituatie	421
22.6	Verdieping: Kritisch reflectief werkgedrag	422
Thema 23	Onderhandelen	427
23.1	Argumenteren	428
23.2	Onderhandelen	431
23.3	Fasen in een onderhandelingsgesprek	434
23.4	Overtuigen	436
23.5	Onderhandelen met kinderen	439
23.6	Kritische beroepssituatie	440
23.7	Verdieping: De HART-criteria	441

Thema 24	Conflicthantering	445
24.1	Soorten conflicten	446
24.2	Conflicten in groepen	447
24.3	Omgaan met conflicten	449
24.4	Conflicten bij kinderen	452
24.5	Begeleiden van conflicten	454
24.6	Kritische beroepssituatie	456
24.7	Verdieping: Roos van Leary	457
Thema 25	Spreken voor de groep	461
25.1	Presenteren	462
25.2	Presentatieopbouw	464
25.3	Afstemmen op doelgroep	465
25.4	Presentatietechnieken	466
25.5	Weerstand uit de doelgroep	470
25.6	Kritische beroepssituatie	471
25.7	Verdieping: Storytelling	472
	Index	474

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken	Profielboeken
Basisprofielboeken	Basisprofielboeken
Generieke boeken	Basisboeken

Dit boek is een van de twee basisboeken voor het dossier pedagogisch werk. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

- 1 basistheorie
- 2 kritische beroepssituatie
- 3 verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor alle uitstromen van pedagogisch werk. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijns werkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!

T H E M A

01

PEDAGOGISCH WERKVELD

Inhoud thema

- 1.1 Kinderopvang
- 1.2 Onderwijs
- 1.3 Speciaal onderwijs
- 1.4 De beroepsbeoefenaar
- 1.5 Kritische beroepssituatie
- 1.6 Verdieping: Actief met pedagogische doelen

Je hebt gekozen voor de opleiding pedagogisch werk. Dit betekent dat je gaat werken met kinderen.

Kinderen gaan naar allerlei vormen van kinderopvang en verschillende soorten scholen. Maar welke vormen van kinderopvang bestaan er eigenlijk? Hoe werkt het onderwijssysteem? En welke taken en verantwoordelijkheden heb jij als pedagogisch medewerker of onderwijsassistent binnen de kinderopvang en het onderwijs? Het pedagogisch werkveld is breed. Je kunt terecht komen op veel verschillende werkplekken.

1.1 Kinderopvang

De Nederlandse kinderopvang heeft een enorme groei doorgemaakt. Een steeds groter deel van de opvoeding ligt in handen van pedagogisch medewerkers binnen de kinderopvang. Hiermee is de kinderopvang uitgegroeid tot meer dan alleen een 'oppasplek', waar kinderen af en toe een uurtje verblijven. Naast verzorgen, ligt de nadruk nu ook op educatie en ontwikkelingsstimulering. In de praktijk gaan kinderen meerdere dagen per week, meerdere jaren lang naar de kinderopvang. Wat er zich op de kinderopvang afspeelt, is dus van grote invloed op de ontwikkeling van kinderen.

1.1.1 Belang kinderopvang

De belangrijkste reden voor het kiezen van kinderopvang is werk. Kinderopvang maakt werken van beide partners in een gezin mogelijk. Waar vroeger de vrouw thuis bleef om voor de kinderen te zorgen, wordt tegenwoordig verwacht dat ook zij actief is op de arbeidsmarkt en werkt aan haar persoonlijke ontwikkeling. Niet voor niets, vrouwen zijn steeds hoger opgeleid en willen hun studie en kansen benutten. Ook in tijden van financiële crisis kan een gezin bouwen op het geld dat een moeder binnenbrengt. Naast persoonlijke voordelen, levert het de samenleving ook economisch voordeel op als een vrouw blijft werken en de kinderen naar de kinderopvang gaan. Ze doet zo geen beroep op een uitkering, maar zorgt zelf voor een inkomen waarover ze sociale premies betaalt.

Kinderen in de opvang

Niet alleen het gezin en de samenleving, maar ook kinderen hebben profijt van kinderopvang. Zo stimuleert de kinderopvang hun ontwikkeling. Steeds meer kinderen groeien op in kleine gezinnen. De kinderopvang schept de mogelijkheid om te spelen met leeftijdsgenootjes en zo te werken aan sociale vaardigheden. Bovendien verbetert de kinderopvang de cognitieve vaardigheden en schoolprestaties. Hierdoor hebben kinderen meer kans op werk en een goed inkomen.

1.1.2 Werkveld opvang

Er zijn verschillende vormen van kinderopvang, zowel formeel als informeel. Bij **formele kinderopvang** zorgt een professionele medewerker voor het kind. De medewerker heeft een speciale opleiding afgerond en de kinderopvang voldoet aan opgestelde kwaliteitseisen. Voor formele opvang betaal je een vooraf vastgesteld bedrag. Bij **informele opvang** verzorgt een niet gekwalificeerd persoon de kinderen. Bijvoorbeeld grootouders die op hun kleinkinderen passen. Informele opvang hoeft niet te voldoen aan kwaliteitseisen. Vergoedingen zijn in overleg en worden, zeker in het geval van grootouders, vaak achterwege gelaten. De volgende formele opvangvormen worden in Nederland aangeboden:

- kinderdagverblijf
- peuterspeelzaal
- voorschoolse opvang (vso)
- tussenschoolse opvang (tso)
- buitenschoolse opvang (bso)
- gastouder
- ouderparticipatie crèche.

Kinderdagverblijf

Op een **kinderdagverblijf** ligt de opvoeding en begeleiding van kinderen tussen de twee maanden en vier jaar in handen van professionele pedagogisch medewerkers. Bij een **horizontale groep** liggen de leeftijden van de kinderen dicht bij elkaar. Bijvoorbeeld een babygroep met kinderen tot één jaar. Een **verticale groep** bestaat uit kinderen van verschillende leeftijden. De rol van kinderdagverblijven is in de loop van de tijd sterk veranderd en zal blijven veranderen. Werden kinderen hier vroeger alleen maar verzorgd, nu worden ze in de opvang steeds meer voorbereid op het basisonderwijs. Er is een kindvolgsysteem om de ontwikkeling van het kind bij te houden en dit wordt gecommuniceerd naar de basisschool. Continu wordt gekeken naar manieren om kinderdagverblijven beter te laten aansluiten op de ontwikkelingen binnen de samenleving.

Peuterspeelzaal

Een **peuterspeelzaal** biedt kinderen van twee tot vier jaar de mogelijkheid zich te ontwikkelen door spel en sociale contacten met leeftijdsgenoten. Het kind leert spelen en creatief bezig te zijn en zich voor te bereiden op de basisschool, net als op

een kinderdagverblijf. Voor een peuterspeelzaal gelden dezelfde kwaliteitseisen als voor een kinderdagverblijf. Er is dus ook een kindvolgsysteem dat gecommuniceerd wordt naar de basisschool. Veel peuterspeelzalen bieden voor- en vroegschoolse educatie aan. Hun programma richt zich op kinderen met een achterstand en stimuleert hen met activiteiten in hun ontwikkeling en taal. Een kind gaat gemiddeld twee keer per week twee á drie uur naar een peuterspeelzaal.

Spelen en leren op de peuterspeelzaal.

Voorschoolse opvang (vso)

Voorschoolse opvang (vso) is opvang voor basisschoolkinderen voordat de school begint. Kinderen komen vroeg in de ochtend op de opvanglocatie en de medewerkers van de vso zorgen ervoor dat de kinderen naar school gaan. Een vso is vaak gevestigd naast of in de buurt van een basisschool.

Tussen schoolse opvang (tso)

Tussenschoolse opvang (tso) zorgt voor de opvang van kinderen tijdens het overblijven op school. De medewerkers van een tso verzorgen de lunch en begeleiden het spelen. Ook een tso zit vaak naast, vlakbij of in een school.

Buitenschoolse opvang (bso)

Buitenschoolse opvang (bso) is opvang voor basisschoolkinderen na schooltijd.

Als een kind vrij is van school, wordt het meegenomen door een pedagogisch medewerker van de bso. Op de opvanglocatie, meestal vlakbij een school, krijgt het kind fruit en drinken. Vervolgens mag het spelen. De bso heeft een recreatieve functie, het is een vrijetijdvoorziening. Er worden wel educatieve activiteiten aangeboden, maar de nadruk ligt op ontspannen en bijkomen van school.

Gastouder

Een **gastouder** vangt kinderen op in de thuissituatie. De kinderen verblijven bij de gastouder, of de gastouder komt in het huis van de kinderen. Een gastouder moet, net als een kinderdagverblijf, voldoen aan wettelijke eisen. De gastouder moet minimaal een mbo-opleiding helpende zorg en welzijn niveau 2 hebben afgerond. Ook moet de gastouder een EHBO-diploma hebben en de omgeving moet kindvriendelijk zijn ingericht. De meeste gastouders werken via een bemiddelingsbureau. Dit bureau koppelt de gastouders aan kinderen en regelt vervanging als een gastouder ziek wordt.

Ouderparticipatie-crèche

Een **ouderparticipatie-crèche** is een kinderopvangvorm waarbij ouders over en weer elkaars kinderen opvangen. Ouders draaien allemaal een dagdeel mee op de groep en hebben dus veel te zeggen over de gang van zaken. Er bestaat veel discussie over de kwaliteitseisen waaraan een ouderparticipatie-crèche moet voldoen. Er is toezicht op de kwaliteit van de opvang, maar doordat ouders geen pedagogische opleiding hebben, kunnen zij niet aan de wettelijke eisen van de kinderopvang voldoen.

1.1.3 Pedagogische basisdoelen

Tegenwoordig maken veel kinderen voor langere tijd gebruik van kinderopvang. Kwaliteit is dus een belangrijk begrip. Je werkt mee aan de kwaliteit van kinderopvang, door vier pedagogische basisdoelen te volgen. Door te werken met deze doelen draag je bij aan het welbevinden van de kinderen op de groep en stimuleer je hun ontwikkeling en functioneren op lange termijn. De vier pedagogische basisdoelen:

- 1 bieden veiligheidsgevoel
- 2 bevorderen persoonlijke competentie

- 3 bevorderen sociale competentie
- 4 socialisatie.

Bieden veiligheidsgevoel

Het bieden van een veiligheidsgevoel is het belangrijkste pedagogisch basisdoel. Een kind moet zich eerst veilig voelen, wil het zich gaan ontwikkelen. Zo krijgt het interesse in zijn omgeving, kan het geconcentreerd spelen en ontspannen omgaan met leeftijdsgenoten. Het gaat om zowel fysieke veiligheid (de omgeving is kindvriendelijk) als om psychische veiligheid (het kind voelt zich prettig).

Bevorderen persoonlijke competentie

Je bevordert de persoonlijke competentie van een kind, zoals zijn zelfvertrouwen, zelfstandigheid, veerkracht en flexibiliteit. Deze persoonskenmerken stellen kinderen in staat om allerlei problemen aan te pakken en zich aan te passen aan veranderende omstandigheden. Ook stimuleer je de motorische, creatieve, taal en cognitieve ontwikkeling.

Het kind wordt zelfstandig en krijgt zelfvertrouwen.

Bevorderen sociale competentie

Een kind in de opvang leert om te gaan met andere kinderen en leert relaties aan te gaan. Je leert het kind sociale vaardigheden en brengt het sociale kennis bij. Zo kan een kind zich in een ander verplaatsen, communiceren, delen, samenwerken en conflicten oplossen.

Socialisatie

In de opvang leert een kind gedragsregels en normen en waarden die nodig zijn om te functioneren in de samenleving.

1.2 Onderwijs

Onderwijs is continu in ontwikkeling. Net als in de kinderopvang, wordt er steeds gekeken naar manieren om onderwijs beter te laten aansluiten op ontwikkelingen in de samenleving. Ook uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek naar hoe kinderen leren, bepalen het beleid in het onderwijs. Zo ontstaan er andere vormen van onderwijs. Waar vroeger de nadruk lag op klassikale kennisoverdracht (docent leidt), verschuift het onderwijs steeds meer richting zelfregulerend leren (docent begeleidt). Het is belangrijker hoe je kennis en vaardigheden eigen maakt en toepast, dan dat je kennis letterlijk reproduceert. De persoonlijke ontwikkeling van de leerling en zijn interesses staan centraal. Een leerling heeft tegenwoordig veel meer verantwoordelijkheden. Zo moet hij schoolwerk inplannen en zelfstandig studeren. Ouders verwachten ook steeds meer van scholen. Zij willen bijvoorbeeld dat hun kinderen meegaan in de technologische ontwikkelingen en dat ze leren over een gezonde levensstijl.

1.2.1 Leerplicht

Kinderen van vijf tot zestien jaar zijn leerplichtig, zij moeten verplicht onderwijs volgen. Jongeren van zestien tot achttien jaar hebben een kwalificatieplicht. Zij moeten onderwijs volgen totdat zij een startkwalificatie hebben. Een **startkwalificatie** is minimaal het diploma havo, vwo of mbo-2. Dit is om schooluitval tegen te gaan en de kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.